EIX 2: MODEL ECONÒMIC I DESIGUALTATS SOCIALS

Una economia que situï la sostenibilitat de la vida i les cures al centre

Miquel Úbeda, Dennis Pielaat

Fotografia de Marta Mas Girones

A banda dels dos autors, en el procés de discussió que ha donat lloc a aquest article hi han participat les següents persones: Gerard Goday, Mercè Clua i Marc Tataret, entre d'altres.

Des de la crítica al model econòmic i social imperant —un model injust que, des de la dècada dels anys setanta, ha reproduït les dinàmiques del capitalisme generadores de desigualtats a nivell global—, es presenten els resultats d'un procés de debat, discussió i anàlisi per pensar i reflexionar críticament al voltant de les diferents realitats locals i globals de l'actual model econòmic, i les seves conseqüències. En aquest breu article es presenten de forma concreta la diagnosi conjunta que es va elaborar, així com algunes propostes de futur basades en la capacitat d'acció des de l'àmbit local i que haurien de servir per revertir el model econòmic imperant i les desigualtats socials.

Com a pretext, considerem que la reflexió sobre allò econòmic és necessària considerant l'economia no com una esfera separada de les relacions socials, sinó profundament incrustada en aquestes. Pensem que és necessari una crítica sistèmica al model i una

anàlisi de les relacions econòmiques de baix cap a dalt, parant atenció als espais quotidians on tenen lloc les relacions i els conflictes socials i, per tant, pensant l'economia com un conjunt de pràctiques i estratègies que permeten la reproducció de la societat. Aquest fet implica advocar de forma clara per una economia que situï la sostenibilitat de la vida i les cures al centre d'un model econòmic que considerem opressiu [1].

Diagnòstic

Partim del nostre context més immediat per tal d'analitzar com es materialitza allò que David Harvey [2] va anomenar ja fa anys procés de despossessió. Aquest procés es materialitza a través de l'intent de mercantilització de totes les esferes de la realitat, generant l'acumulació del capital per a unes minories i formes de despossessió —econòmiques i polítiques— per a àmplies capes de classes populars del món.

En aquest context, la nostra realitat més propera ha estat marcada per l'embat de la crisi iniciada l'any 2008, que va impactar de forma severa en unes economies fortament financiaritzades i centrades en l'especulació immobiliària, alimentada durant anys a través del foment de l'endeutament de les economies domèstiques [3]. La crisi, continguda a través de mesures d'austeritat sobre la població, va acabar per afectar de forma més palpable a les classes populars del sud d'Europa, que en poc més d'una dècada han vist reduïts els seus drets, l'accés a les rendes del treball i la seva capacitat adquisitiva. Durant anys, aquestes conseqüències s'han deixat sentir arreu del nostre territori i del món, generant un creixement de les desigualtats socials i redefinint les expectatives d'estabilitat i de benestar per a àmplies capes de la població.

La crisi provocada per la pandèmia global de la COVID-19 ha fet palès de nou les desigualtats socials, les diferències entre un nord global amb accés a material mèdic, medicines o vacunes, i un sud global on l'extractivisme de recursos i matèries ha continuat mentre les persones més vulnerables d'aquestes poblacions emmalaltien. Ha deixat entreveure un cop més com les persones amb menys recursos han estat les que més han patit les conseqüències, tant de salut com socials, al dificultar l'accés als recursos bàsics com l'habitatge, el treball o l'alimentació.

Els integrants de l'eix considerem que el model econòmic actual és un model econòmic insostenible on les formes de consum i les seves cadenes de subministrament generen greus conseqüències. Un model que està tenint una gran petjada sobre els ecosistemes d'arreu del planeta, alguns dels quals es troben en greu risc de desaparició —com els boscos tropicals afectats pel canvi climàtic i la desforestació per a la seva transformació en pastures o cultius intensius—. Així mateix, està impactant sobre els drets i les formes de vida de les persones, en un cicle neocolonial que sembla no tenir fi. Aquest, centrat en l'extractivisme de terres, matèries i la força de treball, ha demostrat ser generador de grans desigualtats socials, oprimint i despossseint a través de condicions de vida i de treball molt dures, i dificultant la sobirania alimentària de molts països del sud global. Concebem el capitalisme modern com a un capitalisme racial i patriarcal on aquests eixos d'opressió han estat clau per tal de traslladar els guanys dels espais productors cap als grans centres

financers i reproductors del capital, incrementant-se d'aquesta forma les desigualtats socials entre diferents espais i grups socials oprimits.

Aquest fet no sols afecta les perifèries del sistema-món, amb la connivència de les formes occidentals de consum i producció, sinó que també s'ha accentuat al si de les economies locals del centre. Durant la dècada dels 2000 Wilkinson i Pickett [4], advertien de com l'augment de les desigualtats a dins de les societats occidentals les estava transformant i convertint en espais polaritzats amb greus conseqüències socials. A la darrera dècada hem vist com a Espanya s'han produït més d'un milió de desnonaments i, arran de la crisi provocada per la COVID-19, l'index Gini es va arribar a situar el mes de juny del 2020 per sobre dels 50 punts. La progressiva flexibilització del mercat laboral ha cristal·litzat en un model de treball precari definit per la temporalitat, els baixos salaris, jornades a temps parcial involuntàries, hores no cotitzades i més control en el lloc de treball. A pesar dels anuncis de "recuperació econòmica", l'atur continua en dades preocupants: al primer trimestre del 2021 fou de 15,98% per al conjunt d'Espanya i de 12,9% per a Catalunya, per a la població jove de Catalunya aquesta dada representa el 32,9%. Un model de precarietat normalitzada s'ha estès a gran part de la població, però ha afectat de forma més nítida a les persones joves, les dones i les persones d'origen estranger. No hem d'oblidar que aquest fet té conseqüències més greus per aquelles persones més vulnerables que, fins i tot amb un lloc de treball, continuen estant per sota del llindar de la pobresa.

> El model econòmic actual és insostenible: les formes de consum i les seves cadenes de subministrament generen greus conseqüències

Per últim, a tota aquesta situació s'hi ha de sumar el fet que els preus dels lloguers no han fet més que augmentar a causa de la pressió turística i l'especulació immobiliària, convertint un dret fonamental com és l'habitatge en un valor per fixar el capital. A la ciutat de Barcelona —tot i la caiguda experimentada per la pandèmia, però sobretot per la regulació dels lloguers aprovada al parlament el setembre del 2020— els lloguers encara es troben en xifres molt elevades: 13,4 euros per metre quadrat. Aquest fet fa que no tothom pugui accedir a un habitatge i de forma clara a l'emancipació de les persones joves, que de mitjana abandonen la llar parental en els 29,5 anys, mentre que la mitjana de la UE és de 26,2 anys.

A partir d'aquesta panoràmica, hem prioritzat reptes globals i locals que fossin abordables i a través dels quals es pogués incidir des dels nostres contextos més propers:

- Com eliminar l'impacte negatiu que el model de consum actual té sobre les condicions de treball i vida d'altres indrets del planeta?
- Com redistribuir la riquesa a totes les societats de forma equitativa?
- Com aconseguir un model econòmic compatible amb el desenvolupament de projectes de vida dignes?

- Com garantir un habitatge en condicions per a totes les persones?

Propostes

Davant d'aquests reptes, que creiem que es troben al nucli de la reflexió sobre el model econòmic imperant, es va proposar fer èmfasi sobre aquells que de forma més palpable seria possible abordar des de la base de les nostres estructures locals i regionals. En primer lloc, considerem que s'ha de fer front als models econòmics i de consum de forma col·lectiva. Això significa que en cap cas les propostes han de dirigir-se cap a la responsabilització individual de les persones, sinó que han d'anar a atacar de la forma més directa possible al sistema que provoca les situacions que hem descrit a l'apartat anterior. Davant aquest pressupòsit, creiem que es pot apostar per models de consum que tinguin al centre la justícia social, i també creiem que poden implementar-se des de l'àmbit local.

Proposem que la forma de consumir béns i serveis a les nostres societats sigui problematitzada. Des de moviments socials, sindicats i plataformes ciutadanes proposem fer pressió a les administracions locals i regionals perquè garanteixin que cap inversió pública participi de models que no tinguin com a base la justícia social. En aquest sentit, demanem que es configurin protocols ètics en totes les inversions públiques de forma que cap persona, empresa o companyia se'n pugui beneficiar si no es respecten uns estàndards bàsics de justícia social basats en la no discriminació, les condicions laborals dignes, un preu just dels béns i l'explotació responsable dels recursos.

Com a part de la mateixa proposta, és necessari un compromís polític que prioritzi empreses locals o de proximitat i basades en l'economia social i solidària. Creiem que aquesta proposta pot servir d'impuls per generar circuits de consum i producció que tinguin un impacte favorable en les economies locals. Però també podria tenir un impacte a nivell global, en pagar preus justos per mercaderies produïdes en altres indrets que beneficiïn a les poblacions, servint d'exemple a d'altres països que puguin incorporar les mateixes lògiques, reforçar-les i retroalimentar-les.

> La Renda Bàsica Universal pot ser una alternativa en un moment en que l'accés al treball és cada cop més difícil i l'exercici de drets dels més vulnerables es veu limitat per la seva dificultat d'accés a recursos que permetin la construcció de projectes de vida dignes

En segon lloc, l'altra proposta discutida ha estat que durant la present legislatura (2021-2024) es pugui posar al centre de l'agenda política, mediàtica i ciutadana el debat sobre una Renda Bàsica Universal (RBU). Creiem que els actuals programes de rendes mínimes —Renda garantida o Ingrés Mínim Vital— són un recurs necessari però insuficient, molt subjecte a la condicionalitat i a lògiques assistencialistes. La RBU pot ser una

alternativa en un moment en que l'accés al treball és cada cop més difícil i l'exercici de drets dels més vulnerables es veu limitat per la seva dificultat d'accés a recursos que permetin la construcció de projectes de vida dignes. Posar de nou el debat sobre la RBU a l'agenda pot ajudar a obrir la discussió al voltant del treball a les nostres societats, la jornada laboral, els drets bàsics, el treball invisibilitzat i pensar vies efectives que posin la vida al centre i apostin per l'emancipació de les persones i la redistribució de la riquesa entre tota la societat.

Conclusió

La presència de desigualtats a les nostres societats locals i globals no permet que tothom pugui accedir a drets en les mateixes condicions —la manca de llar, ingressos, aliments, papers, la confluència de diferents opressions racials i de gènere, etc.— ens mou a imaginar un horitzó de justícia social on totes les persones puguin desenvolupar projectes de vida dignes. A partir d'un procés amb diferents rondes de debat i intent de concreció, els integrants de l'eix hem decidit prioritzar dues propostes que puguin transformar en el mig termini algunes de les conseqüències de l'actual model econòmic. Som conscients de la limitació d'aquestes propostes, però l'interès ha estat pensar-les des d'una pràctica que pugui ser materialitzada a partir de les xarxes populars més properes i que ens permetin avançar cap a la co-creació de futurs possibles millors. Aquestes simplement han estat delineades i és necessari seguir treballant de forma col·lectiva per ampliar els seus pressupòsits i capacitat d'acció.

REFERÈNCIES

1 — Orozco, Amaia (2014) *Subversión de la economía feminista. Sobre el conflicto capital-vida*. Madrid: Traficantes de Sueños.
2 — Harvey, David [2004] (2021) *Espacios del capitalismo global. Hacia una teoría del desarrollo geográfico desigual*. Madrid: Akal.
3 — López, Isidro i Rodríguez, Emmanuel (2010) *Fin de ciclo. Financiarización, territorio y sociedad de propietarios en la onda larga del capitalismo hispano 1959-2010*. Madrid: Traficantes de Sueños.
4 — Wilkinson, Richard i Pickett, Kate (2009) *Desigualdad: Un análisis de la infelicidad colectiva*. Madrid: Turner.

Miquel Úbeda
Miquel Úbeda és llicenciat en Història. Actualment, desenvolupa una tesi doctoral en antropologia social a la Universitat de Lleida sobre les pràctiques econòmiques i les estratègies de subsistència dels joves de les perifèries urbanes. És membre del Grup de Recerca en Joventut, Societat i Comunicació (JOVIS.com) i d'Enklaustre.

Dennis Pielaat

Dennis Pielaat és ex-estudiant de Filosofia a la Universitat de Barcelona i sindicalista militant d'Acció Jove (joves de CCOO). És afiliat al Sindicat de Llogateres, amb implicació anterior en el moviment estudiantil.